

SOLUNSKA FRONTA

Obnova srbske vojske

V prvih tednih na Krfu je srbska vojska doživljala svojo tretjo Kalvarijo. Kratek čas, ki je bil na razpolago od izbire kraja do prvih transportov na otok, ni zadostoval za priprave nas sprejem toliko ljudi. Poleg tega pa so bili Srbi preveč izčrpani, da bi sodelovali pri lastnem reševanju. Ko so prispeli ni bilo pripravljenih niti šotorov ali barak, niti bolnišnic, pa tudi urejene oskrbe ni bilo. Smrtnost je bila zastrašujoča. Z nastopom pomladi in z urejeno oskrbo so si Srbi presenetljivo hitro opomogli. Sredi marca so se namestili v udobnih taborih.

Glavno vlogo pri sprejemu in oskrbi srbske vojske je prevzela francoska misija generala [Mondezirja], z njo je sodelovala tudi britanska misija polkovnika Garcie. Medtem pa je Srbska vojna komanda (SVK) določila novo formacijo vojske. Formirane so tri armade s po dvema divizijama:

1. armada (general Miloš Vasić)
 - Moravska divizija
 - Vardarska (kombinirana) divizija
2. armada (vojvoda Stepanović)
 - Šumadijska divizija
 - Timočka divizija
3. armada (general Jurišić-Šturm)
 - Donavska divizija
 - Drinska divizija

Enote so bile oborožene kot francoska vojska, s tem da so imele manj mitraljezov, slabšo divizijsko artilerijo, armada in SVK pa sta bila sploh brez artilerije. Konjeniška divizija ni bila obnovljena. Del materiala je dobila vojska na Krfu, del pa v Solunu. Tudi urjenje vojakov je bilo razdeljeno na ta dva kraja. Na Joffrov poziv so marca komandirji armad in divizij obiskali zahodno fronto, da bi se seznanili z naravo boja v rovih.

Zaradi hitrega okrevanja Srbov je bila želja Francoske vojne komande (FVK), da se srbska vojska čimprej premesti v Solun, povsem upravičena. SVK je zahtevala, da se tam uporabi kot posebna armada in v posebej določeni operacijski smeri, ter s tem ohrani svoj nacionalni karakter in avtonomijo. Joffre je tem zahtevam ugodil, SVK pa je sestavila predlog po katerem bi srbska vojska napadala v smeri Solun – Vodena – Bitol, od koder bi krenila čez Prilep v Veles ali čez Kičevo in Tetovo v Skopje. Vse to bi potekalo v sklopu velike zavezniške ofenzive, v kateri bi Francozi in Britanci prodirali po dolini Vardarja in čez Strumico, Italijani od Valone čez Elbasan do Bitola, Rusi pa bi pritiskali na Bolgarijo s severa. Na marčevski konferenci v Chantilliju so Rusi in Francozi ta predlog podprli, Britanci pa so mu ostro nasprotovali. Slednji so dvomili o upravičenosti Solunske fronte in so zahtevali, da se vse enote od tam premestijo na zahodno fronto, hkrati pa so priznavali, da ni na razpolago zadosti ladjevja, ki bi bilo potrebno pri premestitvi toliko vojakov. Prav to je bil razlog, da so se zavezniki odločili, da Solunska fronta zaenkrat ostane in da se od tam in iz Valone nasprotnik drži pod stalnim pritiskom.

5. Tema

Tomac Petar: Prvi svetski rat 1914-1918

Premestitev v Solun

V začetku aprila je bila srbska vojska pripravljena na odhod v Solun za drugo fazo urjenja in oborožitve. Premestitev je trajala od 12. aprila do konca maja 1916, organizirala pa jo je Francija (Britanci in Italijani so sodelovali v manjši meri). 125.000 Srbov se je nastanilo v za njih pripravljenih taborih v Mikri (5km južno od Soluna). Po dogovorih med generaloma Bojovićem in Sarajem je bilo odločeno, da tam ostanejo vse do popolne oborožitve. Do takrat še niso bili urejeni komandni odnosi med SVK in Sarrailem. SVK pa je zamahtevala svojo lastno bazo.

Največja skrb srbske vojske je bilo število vojakov. SVK je poskušala zajeti srbske vojne obveznike, ki so emigrirali v tujino. V Rusijo je poslala odposlance, ki bi formirali Srbsko prostovoljno divizijo med ujetniki jugoslovanske narodnosti. Zahteva se je glasila, da v zameno za avstro-ogrške ujetnike, ki so jih Srbi predali Italijanom v Albaniji, dobijo odgovarjajoče število ujetnikov jugoslovanske narodnosti, ki bi bili pripravljene pristopiti srbski vojski.

Solunska fronta v obojestranski strategiji

Z Solunskim utrjenim taborom si je Antanta zagotovila obstanek na Balkanu. V Chantilliju in Parizu so Solun smatrali kot gonilno silo zavezniške politike, ki bo pritegnila balkanske narode, ki takrat še niso bili v vojni (Grčija in Romunija).

Na osnovi sklepov, sprejetih v Chantilliju 6.– 8.12.1915 je FVK pritiskala na prebivalstvo, češ da je potrebno, da tudi vojska v Solunu sodeluje pri vsesplošnem jurišu na Centralne sile, načrtovanem za pomlad 1916. leta. To bi bilo učinkovito če bi se tudi Grčija in Romunija, ali vsaj ena od njiju, pridružili Antanti. Pogovori z Romunijo so se zavlekli, ko je ta zahtevala, da se enote v Solunu (300.000 mož) okrepijo na pol milijona. V Parizu so bili prepričani, da bi že 400.000 mož zadostovalo, vendar bi primanjkljaj morali pokriti Italija in Velika Britanija. Ti pa o tem niso želeli nič slišati, ravno nasprotno, načelnik britanskega generalštaba Robertson je znova zahteval likvidacijo Solunske fronte.

Po nemškem napadu na Verdun, je postalo nemogoče pustiti tolikšno silo v Solunu neaktivno. Joffre je ukazal Sarrailemu naj pristopi bojem na Strumi in na fronti Dojran-Đevdelija, istočasno pa je sam začel z reorganizacijo francoskih divizij za planinsko vojno. Napad na Verdun je ublažil kruto držo britanskega generalštaba, tako da je tudi ta ukazal delu britanskih enot naj se opremijo za ofenzivne akcije, vendar so te potekale počasi.

Na drugi strani je Falkenhayn imel nekaj časa v mislih napad na Solun, ki naj bi potekal v korist napada na Verdun. Vendar je 9. marca ustavil priprave, prepovedal prehod čez grško mejo (izjema so bile taktična potreba in aviacija), ter začel premeščati sile iz Balkana na zahodno fronto.

Izhod na mejo

Že pred Joffrejevim ukazom 20. marca je Sarrailem začel pohod iz solunskega utrjenega tabora. Februarja je srbsko-grški meji primaknil dva konjeniška polka, v prvi polovici marca pa je pristopil k varstvu komunikacij nameščenih ob meji. Za tem je poslal eno brigado na del Dojransko jezero-Vardar, kjer je prišlo do žive aktivnosti patrolj. Po Joffrejevem ukazu je pospešil pomik k meji. V začetku maja so še

5. Tema

Tomac Petar: Prvi svetski rat 1914-1918

zadnje francoske enote zapustile utrjen tabor, takrat so tri njihove čete držale mejno fronto od Kruša Balkana preko Vardarja do Majadaga. Bolj zahodno pa so slabe francoske čete s srbsko mobilno enoto prekinjale komunikacije do Prespanskega jezera. Del Britancev se je na vzhodu razširil proti Kukušu, del pa jih je ostal v taboru. Zadnja francoska enota je prodirala na črti Solun-Seres. Srbi pa so se zbirali na Halkidiki. V operativnem pogledu je bilo pomembno, da se obrambna linija utrjenega tabora prenese naprej. Naloga pet zunanjih divizij je bila, da poprimejo za boj kjerkoli se nahajajo. Solunska fronta je bila postavljena.

Nemci in Bolgari so na pojav Antantnih čet na grški meji reagirali s tihim sporazumom z grško germanofilsko vlado. Brez odpora so Bolgari 26. maja zavzeli grško utrdbo Rupel in si ojačali svoj položaj na levem krilu. Julija je Falkenhayn poslal nemške enote s Soluna na sever, ni pa dopustil popraviti desnega krila, s prodorom na grško ozemlje.

Okupacija Rupela je zaostрила odnose med Antanto in Grčijo. Po sovražni drži grškega dvora in Skulidisove vlade so zavezniki, v primeru nemško-bolgarske ofenzive, pričakovali še napad v hrbet. Pod grožnjo britanske flote je bil kralj Konstantin primoran razpustiti rojalistično nereprezentativen parlament in sklicati novo, nevtralno vlado, ki jo je zaupal Zaimisu. Prav tako je moral demobilizirati vojsko, z izjemo enot severno od Strume, ki so branile meje Makedonije. Demobilizacija je bila zaukazana 28. junija (zaključena je bila 1. avgusta), volitve pa so bile razpisane za 8. oktober.

Po dolgem pregovarjanju z Britanci in ker je intervencija Romunov postajala vedno bolj verjetna, je Joffre 17. julija ukazal Sarrailu, da pripravi ofenzivo z vsemi silami, ki jih ima na razpolago. Ofenziva naj bi se začela 1. avgusta, kar bi omogočilo Romuniji dovolj časa za mobilizacijo, ter kasnejše sodelovanje ruske in romunske vojske, ki bi začela s prodorom južno od Donave 6. avgusta.

Medtem so proti fronti krenile tudi srbske sile. Prvi je 22. maja iz Halkidike odšel prostovoljni odred podpolkovnika Popovića. Od srede julija pa se je celotna srbska vojska pomikala proti meji. Zavzela je položaje zahodno od 122. pehotne divizije. Srbi so dobili svoj odsek na desni obali Vardarja, vendar težišče le tega ni bilo v Bitolu, kot je to želela SVK.

Tik pred ofenzivo je bilo treba razrešiti tudi komandne odnose. Glede na prejšnji anglo-britanski sporazum je moral britanski komandir svoje delo prilagajati Sarrailvim navodilom. Po britanskem tolmačenju je ta predpis veljal samo za solunski utrjeni tabor, po formuli z 23. julija pa je Sarrail lahko Milnu ukazoval praktično samo glede tistega, na kaj je ta sam pristal, ali kadar so ukazi prihajali direktno iz Londona. Do takrat je srbski vojski pravzaprav ukazoval Joffre iz Chantillija, takrat pa je po sporazumu obeh strani povelje prevzel Sarrail v imenu kralja Petra (besedilo se kasneje spremeni: v imenu regenta Aleksandra). SVK je dobila pravico do izbire sredstev in načina izvajanja Sarrailvih ukazov, vendar ni dobila niti svoje baze, niti komunikacijske linije, vseeno kako močno je na njih insistirala. Sarrailu sta na podoben način kot Britanci bila podrejena ruska 2. brigada in italijanska 35. PD.

Bolgarska ofenziva

Razgovori Antante z Bukarešto so se razvlekli. Ugovor in vojna konvencija sta bila nazadnje podpisana 17. avgusta. Z njima se je Romunija zavezala, da napove vojno samo Avstro-Ogrski, kar je tudi storila 27. avgusta. Ofenziva na Solunski fronti se je prestavila na 20. avgust. Ker pa rusko-romunska akcija ni bila več izvedljiva, naj bi edina naloga zavezniških sil ostala motiti Bolgarske enote na grški strani in jim tako onemogočiti manevrsko svobodo.

5. Tema

Tomac Petar: Prvi svetski rat 1914-1918

Po grški demobilizaciji za Falkenhayna ni bilo več razloga da prizanaša grškemu teritoriju. Svoje zaveznike je nameraval spraviti v solunski utrjeni tabor in prihraniti lastne čete za boj proti Romunom. Mackensen ni verjel v uspeh, vendar je pristal na dva krilna ofenzivna udara, na zahtevo Bolgarov, ki so hoteli v Grčiji ojačati svoja krila, predvsem pa pridobiti ozemlje, ki so si ga prisvajali. Pričakovalo se je, da bo uspeh v Grčiji prestrašil Romune. Obe strani sta istočasno pripravljali napad.

Bolgari so bili hitrejši. Grške oborožene sile jih niso ovirale, 5. avgusta so brez težav vpadli na grški teritorij, pred Florino in poskušali zavzeti primerne položaje za napad. Sarrail je reagiral z akcijami francoskih in britanskih čet na levi obali Vardarja v poskusu da zaustavi sovražnikove aktivnosti.

V ofenzivo so Bolgari krenili 17. avgusta.

Na svojem desnem krilu so že prvi dan pritisnili na odred prostovoljcev iz Florine in na levo krilo Donavske divizije. Bolgari so se osredotočili na srbsko 3. armado, 1. in 2. sta bili le pod lažjim pritiskom. Načrt je bil, da se prebijejo v Ostrovski kotlini in tako ogrozijo tudi 1. in 2. armado. SVK je to še pravočasno spregledala in 20. avgusta tja poslala Vardarsko divizijo iz rezerve, 3. armado pa je okrepila s 1. brigado Timočke divizije. Stanje 3. armade se je izboljšalo, vendar le neznatno, saj so Bolgari od 21. – 27. avgusta neprestano napadali.

Mackensen je 26.8. predlagal Falkenhaynu, da se ustavi ofenziva. Bolgarska 1. armada je do takrat zavzela le dele, ki so jih pregledovali slabi srbski deli. Nemci in Bolgari niso pričakovali takega odpora in so računali na veliko večjo osvojitvev.

Lažje delo so imeli Bolgari na svojem levem krilu. Po ukazu iz Aten se tudi tu grške sile niso upirale, oz. so se uprli le nekateri posamezniki. Trdnjave Kavale so se predale že 24.8., v mesto pa Bolgari zaradi Nemcev še niso smeli vstopiti. NVK je Grčiji okupacijo vzhodne Makedonije predstavila kot začasno vojno mero prijateljske vojske. Na nemško zahtevo se je 11.9. predalo 8.000 ljudi 4. korpusa in bilo z orožjem vred internirano v nemško vojsko kot »gostje«. Nekateri vojaki so pobegnili na otok Tasos, drugi pa so z kralju brezpogojno zvestimi oficirji šli v Pirej. Naslednji dan so Bolgari vkorakali v Kavalo. Turško prebivalstvo se je oborožilo v zapuščenih grških orožarnah. Solunska fronta se je prestavila na morje.

Po predhodnem ukazu so zavezniške čete s svojo ofenzivo, imenovano »previdna ofenziva«, začele 20. avgusta. Francoske in britanske čete so takrat v centru fronte, z obeh strani Vardarja izvedle nekaj demonstrativnih napadov. Vendar so zaradi krize na krilnih položajih zavezniki spremenili načrt. Sprejet je bil nov, Sarraillev plan po katerem se naj bi prešlo v defenzivo na desnem krilu (na Strumi), demonstrativna ofenziva naj se nadaljuje med Butkovskim in Ostrovskim jezerom, na levem krilu pa naj se preide v protiofenzivo. Levo krilo so sestavljale srbske in francosko-ruske čete, prva s težiščem Ostrovo-Gorničevo, druga pa bolj zahodno. Takrat so imeli Srbi težišče bliže Bitolu, kot pri prvotnem zavzetju položajev, tako kot je to sprva želela SVK.

Pasivna drža grške vlade do vpada Bolgarov je pomenila novo krizo v grško-antantnih odnosih. Francoska vlada je prevzela iniciativo in poslala eskadron admirala [di Furnierja] v Salaminski zaliv, kjer je ta zaplenila in odvlekla avstro-ogrške trgovske ladje, prestrežene v Pireju, in tako paralizirala grško vojno mornarico. Za tem dogodkom je grška vlada pristala, da vsa svoja prometna sredstva postavi pod zavezniško kontrolo, tako Nemci in Bolgari ne bi bili več obveščeni o premikih antantnih enot. Prav tako je vlada pristala, da izžene vse agente Centralnih sil.

Invazija v južno Makedonijo, predvsem pa nehumano ravnanje Bolgarov z grškimi civilisti, je na plan prinesel Venizelosovo Liberalno stranko, ki se je zavzemala za vstop Grčije v vojno. 30.8. je ta ustanovila komite javne rešitve, ki je proklamiral, da se grška Makedonija uvršča na stran Antante. Sarrail je to izkoristil, da razoroži grško solunsko divizijo, ki jo je od nekdaj smatral kot nevarnost, ki

5. Tema

Tomac Petar: Prvi svetski rat 1914-1918

preži za njegovim hrbtom. Intervencija Romunije in zlom bolgarske ofenzive pri Gorničevem pa so grško vlado prisilile, da izrazi pripravljenost pristopu k Antanti. Vendar je njen predlog k pristopu bil prazen in dvoličen.

Centralne sile so bile presenečene nad napovedjo vojne Romunije Avstro-Ogrski. Falkenhayn je svoj položaj moral odstopiti Hindenburgu in Ludendorffu. Ta dva sta 1.9. zaukazala, da Nemci upadejo v Dobrudžo, na Donavi pa držijo defenzivo, dokler bi slabe avstro-ogrske čete Romunom preprečile upad v Transilvanijo. Romunska vojska je bila že ob vstopu v vojno mobilizirana in je takoj začela z operacijami. V Transilvaniji so doživljali uspehe in ponekod napredovali tudi po 40 km, dokler v Dobrudži ni najbolje kazalo, do 13.9. so Mackensenove čete prišle na linijo Negru Voda (Kara Agač)-Oltina. Romuni so za tem spremenili načrt, ustavili so vse napade v Transilvaniji in začeli z ofenzivo v Dobrudži, ter čakali na prihod novih romunskih in ruskih čet.

Zavezniška ofenziva

Zavezniška ofenziva se je začela 12.9. V napad so prešle le srbske armade, Kordonijeva francosko-ruska armada in provizorična armada levega krila.

Že prvi dan so srbske čete napredovale po celi fronti, in tako nadaljevale naslednje dni. Poraz Bolgarov pri Malka Nidže, znan tudi kot bitka pri Gorničevem, je povzročil nove boje na jugu in zahodu. Bolgari so se umaknili na mejne položaje, odkoder so mesec dni poprej tudi začeli ofenzivo, 17.9. pa je Kordonijeva armada tako rečeno brez odpora vkorakala v Florino.

Da bi lahko napredovali proti Bitolu, so morali zavezniki zavzeti mejne utrdbe Kajmakčalan in Starkov grob, kar jim je tudi uspelo 1. in 2.10. Bolgari so se povlekli v kot Crne reke in desno na mejni položaj ter levo v smeri Sokol in Dobro polje. Srbske enote so same nizale uspehe, še preden so jih lahko Rusi in Francozi dohiteli, ti so tako kot prej insistirali na bitkah v rovih.

V tem času je bilo na desni strani od Vardarja do morja nekaj malo demonstrativnih akcij francoskih, britanskih in italijanskih enot. Tako so Bolgari svoje glavne sile prestavile na srbsko fronto. Sarrail je podobno akcijo lahko izvedel le v zelo omejeni meri, saj nad Britanci praktično ni imel poveljstva.

O nadaljevanju ofenzive, ki je zaradi razvoja v Romuniji morala biti čimbolj energična, je prišlo do kresanja dveh idej. SVK zahteva od Sarraila, da z francoskimi četami ojača del srbske fronte vzhodno od Crne reke in pripravi napad na fronto Vozarci-Kavadar-Demir-kapija, tako bi uničili obrambo v dolini Vardarja in dosegli odločujoč rezultat za celotno Solunsko fronto. Sarrail pa je še vedno vztrajal pri obkolitvi z zahoda s francosko-ruskimi četami.

Na koncu so ofenzivo brez težišča nadaljevali na celi fronti. SVK je želela sama s svojimi slabimi silami zruši trdnjavo Sokol-Dobro polje, vendar je hitro opustila to brezsmiselno početje. Osredotočila se je na okolico Crne reke, kjer je že med prejšnjimi napadi doživljala uspehe, tja je sedaj Sarrail poslal francoske in ruske čete s smeri Bitola. Načrt ofenzive se je spremenil, namesto obkolitve, prodor fronte. Tudi Nemci so na ta del fronte poslali svoje sile, prepričani, da se Bolgari po porazu na Kajmakčalanu in Crni, niso več sposobni braniti. Srbi bi bili tako materialno kot tudi moralno v premoči, saj so se nahajali tik pred domovino. Začela se je 1. Bitolska bitka.

V jeseni so čete napredovale proti Selečki planini, ter nov prodor dosegle 13. in 14. novembra pri Veleselu, kotu 1212 in jugozahodno od Čegela. Nemci so bili primorani zapustiti Bitol.

5. Tema

Tomac Petar: Prvi svetski rat 1914-1918

Ko je padel Bitol, se je ofenziva ustavila. Po štirih mesecih bojev je bila njena gonilna sila, srbska vojska, izčrpana. Ko je ofenziva sredi decembra ofenziva ustavljena, ni imela tudi nobenega smisla več, Romunija je bila poražena.

Ves ta čas ni bilo na ostalih delih solunske fronte znatnih aktivnosti.

Obveze, ki jih je sprejela, grška vlada ni lojalno izvrševala. Na manjših grških bojnih ladjah, ki so jih zavezniki prestregli so našli francosko vojno zastavo, tiste večje so delno razorožili. Kralj Konstantin je zelo previdno popuščal zahtevam, želel je pridobiti na času. V sredini novembra so zavezniki (admiral [Dartiž]) zahtevali grške topove, kot kompenzacijo za material, ki je bil dan Bolgariji pri Rupelu in v Kavali. Po odklonitvi predloga, so zavzeli položaje v Atenah in bližnji okolici, na kar so Grki odgovorili z oboroženim odporom. Konstantin je na koncu pristal in predal zahtevani material. Ostalo pa je vprašanje grških vojakov v Tesaliji, ki so ogrožali varnost zavezniških vojakov na fronti. Po ponovnem ultimatu, so bile te enote premaknjene na Peloponez.

Venizelosova vlada Narodne obrambe, ki je od 9.11. delovala v Solunu, je imela samo francosko podporo. Njeni napor, da bi tvorila svojo vojsko, so naleteli na velike finančne in materialne ovire. V času stabilizacije Solunske fronte, ko je 25.11. napovedala vojno Nemčiji in Bolgariji, je imela samo 25.000 mobiliziranih vojakov.